

Posudok dizertačnej práce

Mgr. Věra Novotná: Slovenština ve Vojvodině: status a komunikační uplatnění. FF UK 2009, 162 s.

Dizertantka Mgr. Věra Novotná predložila na obhajobu zaujímavú a produktívnu témú, v ktorej sa zaoberá statusom a komunikačným uplatnením slovenčiny ako enklávneho jazyka vo Vojvodine, dnes v Srbsku. Téma sa už na prvý pohľad javí zaujímavou, lebo vznikla na pôde českého univerzitného vedeckého strediska, kde sa v minulosti ani v súčasnosti takejto tematike nevenovala takmer žiadna pozornosť a preto jej pohľad potenciálne predstavuje nový pohľad i na reflexiu živej slovenskej jazykovej komunity vo Vojvodine. Produktívnosť témy sa prejavuje nielen v českom jazykovednom diskurze, ale i širšie, v zameraní na jazyky menších. Ďalším prínosom dizertačnej práce Mgr. V. Novotnej *Slovenština ve Vojvodině: status a komunikační uplatnění* je v tom, že predstavuje priekopnícky záujem o parciálne segmenty slovenčiny ako enklávneho a diasporálneho jazyka, ktorý sa vyvíja mimo Slovenska ako materskej krajiny, v konkrétnom prípade je to podniková komunikácia v bilingválnom prostredí.

Hneď na začiatku posudku dizertačnej práce Mgr. V. Novotnej treba podotknúť, že ide o veľmi informovanú autorku, keď ide o súčasný status slovenčiny ako minoritného jazyka v srbskej Vojvodine. Dokumentuje to dokladmi z vlastného opakovaného výskumného pobytu v Srbsku ako aj odvolávaním sa na početné relevantné pramene a odbornú literatúru, ktorá je v českých reláciách, ale aj na Slovensku, v najväčšej miere takmer nedostupná. Dizertantka sa vo svojej práci odvoláva na takmer sto bibliografických jednotiek. Pritom ako prvá upozorňuje na väčšinu z nich českú vedeckú komunitu a mnohé z týchto prameňov aj prvýkrát komentuje. Pritom len málo z týchto prameňov a odborných prác, ktoré využila pri písaní svojej dizertačnej práce nespĺňa prísne scientometrické parametre, resp. patrí do popularizačnej publicistiky. Napriek tomu, že dizertantka priamo a explicitne nepodrobila kritickej analýze použítú literatúru, aj pri textoch populárnejšieho charakteru o Slovákoch a o slovenčine vo Vojvodine, z nich využila iba vierohodné a pravdivé informácie, čím svedčí o svojej veľmi dobrej a širokej zorientovanosti v problematike a veľmi dobrej znalosti reálií a v podstate teda svedčí aj o implicitnom kritickom postoji voči primárnym a sekundárnym zdrojom. V jej práci sa vyskytuje pomerne málo faktografického a jazykového materiálu, ktorý by si zaslúžil korektúru (o čom sa ešte zmienim).

Mgr. V. Novotná svoju dizertačnú prácu vecne a obsahovo rozvrhla do piatich kapitol: 1. Slováci ve Vojvodině – život v multietnickém prostředí, 2. Slovenština jako menšinový jazyk ve Vojvodině, 3. Postavení a komunikační uplatnění slovenského jazyka ve Staré Pazově, 4. Komunikace v malých firmách v menšinovém prostředí, 5. Děti a vztahy (slovní asociace a etnické stereotypy). Práca ešte obsahuje ďalšie časti: úvod, záver, použitú literatúru, resumé v češtine a v angličtine a prílohu, kde uvádza niektoré dotazníky, s ktorými pracovala pri priamom výskume v teréne.

Z takto koncipovaných kapitol vidno, že sa dizertantka vo výraznejšej miere zamerala na mapovanie tzv. vonkajšej jazykovej situácie slovenčiny ako minoritného jazyka a v texte dizertačnej práce často iba v náznakoch poukazuje na vnútrojazykové špecifiká tohto jazyka. Zrejme si takýto postup zvolila cielene, lebo jej základným a ústredným výskumným problémom boli interaktívne vzťahy v podnikovej komunikácii, konkrétne slovensko-srbská a srbsko-slovenská bilingválna komunikácia v malých podnikoch sídliačich v Starej Pazove, jednej z najvýraznejších slovenských enkláv vo vojvodinskom Srijeme, a v Belehrade, kde je jazyková situácia odlišná. Aj keď sa neraz nevie odpútať od záplavy mimojazykových informácií a deskriptívneho postupu pri komentovaní slovenskej enklávy vo Vojvodine, čoho sa neraz nevie zbaviť ani skúsený výskumný pracovník, keď sa ocitne v novom sociálnom, kultúrnom a jazykovom prostredí, vyznačujúcim sa vysokým stupňom diverzifikovanosti, autorkin výklad podnikovej bilingválnej komunikácie, ktorú dizertantka skúmala, prináša rad cenných riešení ako pre českú slavistiku a jazykovedu, kde sa táto otázka už na podklade iného jazykového materiálu tematizovala, tak i pre slovakistickú a srbistickú skúsenosť, kde autorka podnikla prvolezecké kroky. Dizertácia Mgr. V. Novotnej predstavuje výrazný posun i v skúmaní komunikačného vedomia Slovákov i Neslovákov vo Vojvodine metódou asociačného slovníka, kde sa otázka podnikovej bilingválnej komunikácie vníma (a hodnotí) viac-menej intuitívne a ako samozrejmy prirodzený interlingválny jav. Túto situáciu zdokumentovala dizertantka v rámci svojho interpretačného segmentu jazykových postojov.

Napriek tomu, že ide o autorku, ktorá dobre zvládla najmä mimojazykové reálie súvisiace so statusom slovenčiny ako menšinového jazyka vo Vojvodine je otázny prevažujúci postoj v literatúre, ktorý si osvojila aj autorka, k slovenčine vo Vojvodine ako o jazyku enklávneho charakteru. Z toho vyplýva aj konkrétna otázka pre dizertanku, či by v prípade slovenskej komunity vo Vojvodine nebolo možné hovoriť tak o enkláve ako i o diaspóre?

Ďalšia otázka, ktorá vyplynula z čítania posudzovanej dizertácie sa dotýka jazykovej diverzifikovanosti a komunikačného vedomia používateľov slovenčiny v kontakte so srbcinou. Dizertantka správne konštatuje, zhodne s odbornou literatúrou, že napr. v rámci nárečových podôb slovenčiny v Starej Pazove ide o osobitný typ stredoslovenského nárečia s početnými srbizmami. S tým možno len súhlasiť, ale pred vedeckým pracovníkom sa otvára problém dynamiky prevzatých

jazykových javov. V pazovskom nárečí, ale i v prejavoch bežne hovorenej slovenčiny v tomto sriemskom meste, existujú výrazové prostriedky neslovenského charakteru, ktoré sú doložené i na južnom strednom Slovensku, odkiaľ si ich migrujúce slovenské obyvateľstvo prinieslo pred viac ako 250 rokmi so sebou do nového prostredia a tu sa tieto javy iba posilnili kontaktom so srbčinou.

Ďalšia otázka sa týka diferencovaného pohľadu na nárečie a urbolekt alebo mestskú reč. Dizertantka správne opísala dynamiku kultúrneho, sociálneho, jazykového a pod. vývinu v Starej Pazove na (komplexnejšom) pozadí Vojvodiny, a preto sa nazdávam, že je v jej úvahách termín nárečie už čiastočne prekonaný a mala by rozlišovať aj iné podoby používania jazyka v konkrétnom prostredí.

Z drobnejších otázok sa nastoľuje, okrem iného, otázka chápania termínu “izolovaný ostrov” v súvislosti so Starou Pazovou. S týmto pojmom by sme ťažko mohli súhlasiť aj z aspektu konzervatívnych metód, lebo z pazovských Slovákov (a slovenských komunit z iných vojvodinských obcí) sa ďalšími migračnými vlnami v juhovýchodnom Srieme grupovali slovenské lokality *Brehe* (Slankamenské Vínohrady), Boľovce, Kupinovo, Ašanja a pod. A tobôž z aspektu existujúcich súčasných pulzačných komunikačných vektorov, z ktorých mimochodom autorka mnohé aj spomenula a komentovala, by sme ťažko mohli Starú Pazovu považovať za “izolovaný ostrov”.

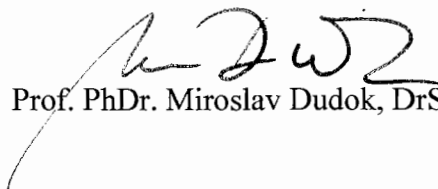
Z drobnejších nedopatrení upozorňujem (pre prípad budúceho parciálneho uverejňovania tohto materiálu) na preklepy, neadekvátnu transkripciu, či korekciu jazykových i mimojazykových reálií:

- na s. 9 sa nesprávne uvádza vročenie monografie J. Siráckeho *Sťahovanie Slovákov na Dolnú zem* – miesto roku 1996 má byť 1966 (mimochodom, odkaz chýba v zozname literatúry),
- na s. 11 sa uvádza nesprávna podoba báčskej obce Kupusin (v mužskom rode) miesto Kupusina (v ženskom rode), podobne treba opraviť aj niektoré iné vlastné mená – nie Nenad Čank ale Čanak (s. 121), nie Trepaja (s. 113), ale Crepaja, obec s väčšinovým rumunským obyvateľstvom v Banáte, pri slovenskej Kovačici,
- niekoľkokrát nesprávne zapísaný lexikalizovaný srbizmus v prejavoch Pazovčanov *d'ivánime* miesto *diváňime* (s. 85, 111), podobne i srbský fragment vo výpovedi na s. 85 *radi* má byť *radi*, lebo v srbčine nedochádza k mäkkčeniu spoluhlások *d, t, n, l*, keď po nich nasleduje samohláska *i*, ako je to v slovenčine (aj v pazovských slovenských prejavoch), tiež i výrazy *zagadživače* (s. 110), *Vojvodžan* (s. 111), *pazovački* (s. 111) sú nepresne zapísané – mali byť transkribované ako *zagadživače*, *Vojvodžan*, *pazovački*, atď.

Dizertačná práca Mgr. Věry Novotnej *Slovenština ve Vojvodině: status a komunikační uplatnění* z obsahovej, výkladovej a formálnej stránky zodpovedá náročným požiadavkám žánru.

Kandidátka je dobre zorientovaná v teórii bilingvizmu, jazykových kontaktov a sociolingvistických procedúr, teda v primárnych teóriách z aspektu témy dizertačnej práce. Dizertantka zvládla metodológiu výskumnej práce, aktívne pracovala s relevantnou literatúrou a adekvátne spracovala získané poznatky z opakovaného študijného pobytu v teréne, ako i údaje dotazníkového charakteru. Práca je prehľadná, plynulo sa číta, má vlastnú logickú štruktúru a vyúsťuje do vierohodných záverov. Na základe povedaného a celkového hodnotenia dizertačnej práce Mgr. Věry Novotnej možno konštatovať, že aj napriek niektorým pripomienkam, jej práca sa vyznačuje viacerými pozitívami, ktoré sú podmienkou pre úspešné absolvovanie doktorandského štúdia. **Preto po úspešnej obhajobe dizertačnej práce *Slovenština ve Vojvodině: status a komunikační uplatnění* navrhujem udeliť Mgr. Věre Novotnej titul PhD. vo vednom odbore slavistika.**

V Bratislave 20.05.2009


Prof. PhDr. Miroslav Dudok, DrSc.